

dende film. Gennemsnitprisen for en plade uden omfattende ekstra materiale, men evt. i bredformat, er ca. kr. 400,-. LaserDisc'en kan altså blive en væsentlig konkurrent til videobånd og TV's filmforevisninger, hvis lemlæstelse af filmene ofte er blevet kritiseret, bl. a. i Peter Schepelerns Kosmorama artikel 'Film på skærmen' fra 1981/nr. 154, et pioner arbejde, der med vanlig Schepelernsk grundighed beskrev alle de ulemper, der indfandt sig når man forsøgte at se *De ti bud* på et defekt sort/hvidt 12-tommers rejse-TV! Artiklen gennemgår minutøst alle bagdelene (og nogle enkelte fordele) ved at se spillefilm på TV: det forkerte format, den lede scanning, hvor midtersektionen af et CinemaScopebillede vælges ud og de reste-

LaserDisc

Laserdisken i Aalborg er Danmarks eneste specialforretning for film på videobånd og CD-Video plader.

- problemets løsning?

Er LaserDiscen svaret på filmsamlerens hede drømme?

Af Dan Nissen

Og hvordan er den så denne LaserDisc, Peter Risby omtaler ovenfor og som vidt omkring roses for sin formidable billed- og lyd kvalitet.

Gennem firmaet LASERDISKEN i Ålborg har et forbrugerpanel, bestående

de af yours truly med familie, inklusiv eksamenslæsende ungdom der fandt LaserDisc-fristelserne uligt mere spændende, haft en afspiller og en samling film til gennemsyn. Afspilleren blev sat til TVet og digitallyden koblet til stereoanlægget, *Blade Runner* blev lagt på og alle satte sig til rette. Oplevelsen slog ikke blot en videoversion med flere længder, men også en hvilken som helst tilgængelig TV-version. Ridley Scotts stemningsmættede expressive billeder stod skarpt definerede med lys-og-skygge effekter så prægnante som i biografen, og

rende næsten 2/3 smides væk, TV-apparatets evt. fejlagtige justering af farver og kontrastsamt slutteligt den adspredte TV-oplevelse kontra den ritualiserende biografditto.

Al denne dårligdom nedarves uvægerligt til spillefilm, der er præindspillet på videobånd. Film, der oprindeligt er optaget i bredlærredformat, leveres i ni ud af ti tilfælde beskåret til normalformat, og den generelle billed- og lyd kvalitet imponerer på ingen måde, selvom meget ville været nået, hvis ikke videoselskaberne alt for ofte valgte at indspille filmene på de billigste båndtyper med talrige drop-outs (hvide støjstriber) til følge.

Censur udgør et særligt ondartet problem. Danmark benytter som bekendt PAL-standarden i lighed med England, og det er ensbetydende med at stort set alt, hvad der kommer af indspillede videokassetter til Danmark har gjort turen via England. Her har kampen mod de såkaldte 'videonasties' medført, at censuren lystigt sakser til højre og venstre. En særligt bizar regel medfører, at de film, der i forbindelse med den engelske biografpremiere allerede én gang har

været gennemset og evt. beklippet af The British Board of Film Censors, skal igennem the Board endnu engang, hvor de så studses yderligere. Selv ikke klassikere er hellige, således er mildt skræmmende sekvenser på grotesk vis bortcensureret i videokopierne af John Fords *Kavaleriets gule bånd* og Val Lewtons/Robert Wises *The Body Snatcher*.

Men oplevelsen af spillefilm på video byder naturligvis ikke alene på ulemper, ellers ville fænomenet næppe have opnået så stor en grad af indpas, selv i cinéastkredse.

Først og fremmest er det unfair at holde video-mediet op mod biografeforevisningerne, som var disse det højst opnåelige ideal - al den stund at dårlige og mangelfulde forevisninger, foretaget af fortravlede eller uerfarne operatører synes at være dagens orden!

Begrebet 'cocooning' (maksimal tryghed i familiens skød inden for hjemmets beskyttende vægge) siges at blive 90'ernes løsen. Her har video selv sagt

klare fortrin frem for det mere socialt orienterede biografbesøg.

Tro det eller lad være, men videomediet indebærer ligefrem enkelte æstetiske fortrin! HiFi-Stereo lyddelen er ved at slå igennem på vore dages videomaskiner, og det er ene og alene videokundernes voksende bevågenhed overfor, om filmen byder på en lydside i HiFi-Stereo, der har fået producenterne til med stor ildhu at genfinde og restaurere de stereofoniske lydspor på en lang række ældre film, bl.a. *Bad Day at Black Rock*, *How the West Was Won* og *Cheyenne Autumn*. Adskillige tidlige stereo lydspor er gået tabt, simpelthen som følge af studiernes hidtidige misrøgt af kopier, der tilsyneladende ikke, dengang, havde nogen stor økonomisk betydning.

Går ens smag i retning af de klassiske spillefilm i det næsten kvadratiske Academy-format, som ikke lider stor overlast ved overførslen til video, så kan man faktisk i heldigste fald erhverve

på lydsiden hvislede de raffinerede storbylyde ildevarslydende. Den digitale lyd var af samme kaliber som i den bedste biografengivelse. Også billedformatet var intakt, dvs. at den lemlæstende scanning ved TV-version var erstattet af det såkaldte letterbox-format med sort afmaskning i top og bund. Det var overbevisende.

Overbevisende var også *Alt om Eva*, Mankiewiczs sort-hvide klassiker. LaserDisc-versionen var tydeligvis skabt på grundlag af en lydefri kopi eller originalnegativet, for alt stod kvivskarpt defineret i sort-hvid-filmens mange gråtoner. Ingen ridser, ingen mangler og rids ved spoleskift. Og lyden var distinkt så Bette Davis' stemmes mange schatteringer blev fremhævet og George Sanders' skarpslebne fortællerstemme kom til sin fulde ret.

Og alligevel kan det så undre denne kritiske seer, at man i adskillige scener har skåret den øverste top af personerne og i two shots har ladet personerne fylde udover billedrammen. Uden at have mulighed for at sammenligne med filmversionen vil jeg godt æde adskillige gamle hatte på, at Milton Krasner ikke har komponeret sine billeder med denne klaustrofobiske beskæring, at der altså er sket noget i overførslen til LaserDisc som beklageligt ligner det der ofter sker med TV-versioner.

Efter at have gennemset film fra for-

skellige lande og perioder, i forskellige formater og farvesystemer, må det ganske enkelt konstateres at LaserDisc-systemet *kan være* framragende, men at det selvfølgelig ikke er bedre end det originalmateriale der er benyttet og ikke bliver bedre en den omhu mediet omgås med af producenterne. Og endelig må det konstateres, at LaserDisc (endnu) ikke kan erstatte filmoplevelsen og at der stadig er en god del film som ikke kan være tjent med at komme ud som andet end film, uanset hvilke fortrin LaserDisc'en måtte have i forhold til andre p.t. kendte systemer.

De første forbehold kan synes selvindlysende, men man skal være sig mod altid at forvente perfekte kopier. LaserDisc-versionen af Ophüls mesterlige *Lola Montés* har f.eks. en lydside af beklagelig ringe kvalitet, en skade der måske stammer fra originalmaterialet, måske skyldes almindelig sjusk. Det samme gælder, omend i mindre grad, Fellinis *8 1/2*.

Omhu i omgangen med originalmaterialet kan f.eks. gøre sig gældende når en splinterny film som *Field of Dreams* udsendes på LaserDisc. Filmens smukke og glasklare eventyrbilleder er bevaret i LD-versionen, men den film der i biografene vises i widescreenformat, er i disc-versionen i fuldt skærmsformat, dvs. enten scannet eller ganske enkelt beskåret. Man har her

video-kopier, der er i en smukkere stand, end man vil kunne opleve det ved TV-visning eller retrospektive biografopvisninger! For cinéasten er salgsmarkedets altoverskyggende fordel imidlertid den, at store og små filmproducenter, i tillid til VHS-systemets overvældende udbredelse, simpelthen udsender revl og krat på kassette! Markedet spænder ubesværet fra Eisensteins betagende *Ivan Groznyj* til en Mamie Van Doren raritet som *Sexkittens Goes to College*.

Filmfanatikeren skal have en stålsat karakter for ikke at blive bidt af en gal video-samler, og plumper man alligevel i, så har det sine omkostninger. Her ifølge Schepele: 'Tidens opreklarede fremtidsvision med hver-person-sit-videotek, hvor yndlingsfilmene står parat i reolen til samme impulsive nydelse som grammofonplader og bøger, er ikke så forjættende som den måske kunne synes... En elsket film vil i mangelfuld videogengivelse snart hænge én ud af halsen'. Det kan ikke nægtes, at en længe savnet film straks mister noget af sin magi, når den først står indlemmet i

samlingen, men er det egentlig ikke bare det velkendte: 'you can't have your cake and eat it'-syndrom? Og forresten, tider ændres og sæder mildnes, Peter Schepele har idag opbygget en ganske gedigen samling af spillefilm på video. Men *udelukkende* for referencens skyld, forstås!

Fagre nye digitale video-verden

Det faktum, at de video-systemer vi kender idag, vil blive skrottet engang i løbet af 90'erne, kan få det til at løbe koldt ned af ryggen på enhver samler! Ligesom mange idag, år 7 efter CD-afspillerens gennembrud, sidder tilbage med en stor og pladskrævende LP-samling, så vil man engang med tidens fylde stå med en ikke længere tidssvarende filmsamling på VHS-kassetter. På den anden side bliver den velkendte videomaskine ikke outdated fra den ene dag til den anden - det skal en 'bestand', der i år på verdensplan når op på 250 mio VHS-maskiner nok sørge for.

Men hvad vil fremtiden byde videoentusiastene? De næste par år menes at

samme klaustrofobiske fornemmelse som så ofte ved TV-visningen af film: der er intet rum om personerne.

Gælder det de store bredlærredsfilm fra især 50'erne, er der et ganske særligt problem. Valget mellem at se f.eks. *Ben Hur* i en scannet version eller i en afmaskning der giver et billedformat på 17 gange 46 cm., er et valg mellem pest eller kolera. Det er næsten kun en dårlig vittighed og man skal meget tæt på for at se filmen. Og ligemeget hvor tæt på

ville blive præget af en heftig markedsføring af Super-VHS formatet. Systemet har opnået en betragtelig forbedring over standard VHSs opløsningsveje, fra 240 til over 400 vandrette linier, opnået bl. a. via en stærkt øget arbejdsfrekvens fra 4.4 MHz til 7.0 MHz. samt en væsentlig bedre udnyttelse af vore dages avancerede båndbelægnings. Lyddelen er på de nye maskiner digitalt aftastet HiFi-Stereo. Super-VHS vil dog til stadighed være begrænset af den bedagede, analogt aflæste båndkassette. Manglende software har hidtil været et problem i markedsføringen af S-VHS, men som noget nyt udsender Paramount Home Video *Indiana Jones og det sidste korstog* som Super-kopi i letterbox-format (wide screen). S-VHS er dog bagud-kompatibelt med standardVHS, og kan således med gode resultater afspille præindspillede VHS-kassetter. Sonys svar på S-VHS hedder ED-Beta (Extended Definition), som formår hele 500 linier, men i modsætning til JVCs S-VHS tager ED-Beta ikke sigte på den gennemsnitlige video-konsument, derimod den såkaldte 'Pro-sumer'.

PIONEER

Bernardo Bertolucci, director of *Last Tango in Paris*, *1900* and *The Last Emperor*, which won 9 Academy Awards.

Bertolucci's passion for perfection is precisely why he reaches movies on a Pioneer LaserDisc System. The laser's sound quality and sharp visual images allow you to see and hear exactly what the director intended.

Experience movies on LaserDisc and see for yourself. You're going to love them even more.

© Bertolucci's masterpiece, *The Last Emperor* is now available on Pioneer LaserDisc.
1987 Best Picture, *The Last Emperor*

LaserDisc

man kommer, så vil linjesystemet betyde, at personer i massescener ofte kun bliver flimrende farver, ikke dramatiske og kompositoriske elementer.

En helt speciel attraktion ved LaserDisc'en er nogle af de titler der er udsendt i f.eks. The Criterion Collection. En smagsprøve var Welles *The Magnificent Ambersons* der var udsendt med filmhistorisk ekspertise. Udover filmen indeholdt sættet på den ene lydkanal en fortløbende analytisk kommentar der

gennemgår det man ser billede for billede – en bizar opfindelse der er bedst tjent med at blive opfattet som et eksperiment, og som man heldigvis kunne koble fra. At man efter filmen har mulighed for at få gennemgået filmens problemfyldte tilblivelseshistorie, er heller ingen umiddelbar gevinst: den kan der læses om adskillige steder, ligesom også hele filmens storyboard måske ville stå sig bedre i en bogudgave. Derimod kom mediet til sin ret, da man på lydsiden fik præsenteret den radioversion af Booth Tarkingtons roman, som Welles og hans Mercury Theatre tidligere havde udsendt. Og allermost interessant var det, at disc'en også indeholdt de overlevende rester fra en tidlig stumfilmversion af romanen.

Det er på mange måder et skoleeksempel på hvordan det kan gøres. Det samme kan ikke siges om udgaven af Kubricks *Rumrejse år 2001*, hvor det efterfølgende dokumenterende materiale bogstavelig talt er en affotografering af bogen om filmen. Hvorfor læse på en skærm hvad man kan læse i en bog? De interviewklip der dukkede op med A.C. Clarke og den demonstration af opbygningen af settet der var, var utilfredsstillende korte.

Men begge disse *samlerversioner* har den fordel, at de er kapitelinndelte. Gennem oplysninger på coveret kan man lynhurtigt bladere frem til udvalgte

afsnit. Endvidere er filmen overført med billednummerering så det er muligt at fryse hver enkelt billede, bladere frem til et ganske bestemt billede, køre filmen i slow motion af forskellige grader, eller ditto fast motion.

Er man filmsamler er LaserDisc'en altså absolut anbefalelsesværdig. Maskineriet er ikke uoverkommeligt dyrt. Den afprøvede Pioneer, model CLD 1450, der kan bruges til alle TV-systemer, koster 9.995 kr. og kan så samtidig bruges til afspilning af CDer. Derimod er pladerne lidt pebrede. Priser omkring 500 kr. for en film er almindeligt og drejer det sig om *samlervudgaver* som *Amberson's* er prisen 1250, mens Kubricks rumrejse står i 1500. Til gengæld bliver LD-plader ikke slidt mere end CDer.

Om udbuddet af film meddeler LASERDISKEN i Ålborg, at der p.t. er 3000 tilgængelige titler. Også det er en klar begrænsning selvom repertoireet spænder vidt: fra klassikere til tilfældige nye film. Kan man glæde sig over at finde *Asfaltjunglen* og *Casablanca*, Renoirs *Spilletts regler* og en enlig Ozu-film, så kan det nok undre denne prøvekører af systemet om der er nok forbrugere der vil give fra 350 til 500 kr. for at eje en uopslidelig kopi af *Fluen 2*, *Ghostbusters 2*, *Crocodile Dundee* eller Easwoods sidste Dirty Harry-version *Dead Pool* m.m.m.m.?

90ernes største nyhed bliver imidlertid lanceringen af High Definition TV/video. Sony har netop udviklet et HDTV-system, der baserer sig på en optisk aflæst disc, og en HDTV-videomaskine til forbrugermarkedet vil også 100% udnytte digital-teknik. Samtidig lyder der kritiske røster, der sætter spørgsmålstegn ved, om HDTV nogensinde vil blive et fornuftigt forbrugerprodukt. JVCs forsøg på et rent digitalt videomedie går da også i en helt anden retning. Her har man udviklet en digital videoplade, svarende i format til de velkendte Compact Discs. Men på nuværende tidspunkt kræves der to CD-plader for at opbevare en spillefilm, og billedkvaliteten modsvarer kun den, man kunne opnå på tidlige VHS-bånd.

Videobåndet vil tilsyneladende heller ikke ganske udspille sin rolle i 90erne. Andre forsøg går nemlig ud på at opbevare både lyd og billeder på systemer svarende til de nuværende, kompakte DAT-bånd (Digital Audio Tape). Uanset hvem der vinder kapløbet, mener videoindustriens eksperter, at vi allerede omkring 1995 kan have opnået

videosystemer, som vil leve op til de kvalitetskrav man med al rimelighed kan forlange.

Men hva' med biografilm?

70erne forudså et ellers velanskrevet amerikansk konsulentfirma, Arthur D. Little Inc., at der omkring 1990 ikke længere ville eksistere biografer! Beregningen kom som bekendt ikke helt til at holde stik, og vil heller ikke komme til at gøre det i en rum tid fremover. Hvorfor ikke? Af den simple årsag at biograferne er nødvendige! Uanset hvor lille en del af studierne profit, der vil stamme fra biografugerne, og uanset hvor teknisk overlegne fremtidens videoer vil blive, så vil biografen ikke være til at komme udenom. Værdien af en god gammeldags offentlig premiere, og den omtale det aftvinger i de skrevne og elektroniske medier, vil til stadighed være af uvurderlig reklame-værdi. Og et enkelt regnestykke vil vise, at de film, der klarer sig godt i biograferne, også vil være de titler, som gør producenternes gode tider bedre, når de kommer på video.

Hollywoods fremtid er der ingen grund til at bekymre sig for. Fra at have opfattet TV som en dødsfjende i 50erne, og fra at have frygtet video i 70erne og de tidlige 80ere, har Hollywood fra midten af 80erne forstået at udnytte alle de nye alternative teknologier til bristepunktet. Faktisk er det blevet postuleret, at Hollywood aldrig nogensinde tidligere i filmhistorien har tjent så mange penge på sine film som nu!

LITTERATUR

Gomery, Douglas: 'Hollywood's Hold on the New Television Technologies', in *Screen*, Spring 1988.
Lardner, James: 'Fast Forward-Hollywood. The Japanese, and the VCR Wars'. Mentor, New York. 1988.
Laserdiskens katalog, forår '90.
Schepeleern, Peter: 'Film på skærmen – Tre-fire argumenter for og imod at afskaffe biografilm på TV', in *Kosmorama* nr. 154. oktober '81.
Schmidt, Kaare: 'Et åbent vindue', in Gunnar Witt (red.): *Video, et ungt medie – de unges medie*. Unge Pædagoger, Kbh 1987.
Screen Digest, January 1990, 'Scandinavian market Survey', in *Variety*, October 18-24. 1989.